

A Szent Márton Általános Iskola (9228 Halászi Kossuth u.25-27.) a TÁMOP 3.1.4. pályázat részeként, „Jó gyakorlatok” átvételében is részt vesz, erre építve intézményi szintű innovációkat vezet be. Az intézmény egyik innovációja a sajátos nevelési igényű gyerekek fejlesztését célzó program a megismerő funkciók és a mozgás fejlesztésére. Az innováció forrása a Prizma Általános Iskola és Óvoda, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény „Jó gyakorlatának”, az 1-8. osztályos tanulók részképességeinek felmérésére alkalmas mérőeszközének, a Diagnosztikus mérés óvodától 8. évfolyamig” eszköznek átvétele és az ahhoz kapcsolódó fejlesztési tevékenység részletes kidolgozása.

A mérőeszköz használatával kapcsolatban a „Jó gyakorlatot” átadó intézményben kellő felvilágosítást kaptunk, lehetőségünk volt megtanulni annak használatát és a rá épülő fejlesztő tevékenységgel kapcsolatban is számos dologban tájékozódhattunk (Fejlesztési terv, fejlesztési portfólió készítése).

Intézményünk a sajátos nevelési igényű tanulók oktatását is vállalja nappali rendszerű, általános iskolai ellátás keretében. Az intézmény az Alapító okiratban foglaltak szerint vállalni tudja a következő típusú sajátos nevelési igényű tanulók oktatását, rehabilitációs-rehabilitációs ellátását:

- beszéd fogyatékos,
- érzékszervi fogyatékos – nagyothalló,
- enyhe fokban értelmi fogyatékos
- a megismerő funkciók vagy a viselkedés organikus okra visszavezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő (sajátos nevelési igény A típusa),
- a megismerő funkciók vagy a viselkedés organikus okra vissza nem vezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő (sajátos nevelési igény B típusa).

Közülük a beszéd fogyatékos, enyhe fokban értelmi fogyatékos, a megismerő funkciók vagy a viselkedés organikus okra visszavezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő (sajátos nevelési igény A típusa), a megismerő funkciók vagy a viselkedés organikus okra vissza nem vezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő (sajátos nevelési igény B típusa). tanulók rehabilitációs-rehabilitációs ellátása az intézmény saját pedagógusaival megoldható. Az érzékszervi fogyatékos – nagyothalló tanulók ellátását a utazó tanárok bevonásával tudjuk biztosítani.

Intézményünkben tanulnak beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő tanulók is. Az ő problémáik általában enyhébbek, de külön támogatást, megsegítést igényelnek tanulmányaik eredményes végzéséhez és a másodlagos személyiségproblémák, magatartási zavarok kialakulásának megelőzéséhez. A következőkben felvázolt program remélhetőleg sokat segít abban, hogy eredményesen végezzék általános iskolai tanulmányaikat.

1. **A sajátos nevelési igényű, köztük a tanulásban akadályozott gyermekek fejlesztésének alapelvei; a megismerő funkciók és fejlesztési lehetőségeik tanulási hátránnyal küzdő tanulók számára**

Az iskolánkban, integrált keretek közt ellátott sajátos nevelési igényű tanulóink közé tartoznak az integráltan nevelhető, tanulásban akadályozott tanulók, tanulási zavarokkal diagnosztizált tanulók, valamint a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók. Elkülönítésük nem könnyű, de mégis fontos e fogalmak közti különbségeket pontosan ismerni, mert más-más az ellátásuk módja és más-más szakember kompetens a problémáik kezelésében.

A tanulásban akadályozottság fogalma: „A tanulásban akadályozottak csoportjába tartoznak azok a gyermekek, akik az idegrendszer biológiai és/vagy genetikai okokra visszavezethető gyengébb funkcióképességei, illetve kedvezőtlen környezeti hatások folytán tartós, átfogó tanulási nehézségeket, tanulási képességzavart mutatnak.” (Mesterházi, 1998, 54.)

Nemcsak a tanulásban akadályozott tanulóknak lehetnek azonban tanulási problémáik, a **tanulási korlátok** köre ennél szélesebb.

A tanulási korlátok köre, ellátásuk kompetenciahatárai

Tanulási nehézség	Tanulási zavarok	Tanulásban akadályozottak
-------------------	------------------	---------------------------

A nehézség átmeneti jellegű, felületes, néhány területet érint. Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségüket a Nevelési Tanácsadó által készített szakvéleményben állapítják meg.	Az adott területen tartós és átfogó, mélyreható problémák jelentkeznek ("disz-" problémák, figyelemzavar, hiperaktivitás). Sajátos nevelési igényüket szakértői véleményben állapítják meg.	Az általános iskolában tanuló, de speciális megsegítésre szoruló sajátos nevelési igényű tanulók Sajátos nevelési igényüket szakértői véleményben állapítják meg.
Helyben, saját pedagógussal megoldható a probléma, bár önerőből nehezen hozható be. Kezelése a többségi pedagógus, illetve a fejlesztő pedagógus kompetenciájába tartozik	Az általános iskolában tanulnak, külső szakember segíti őket. Ellátásukban diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia esetén a logopédus kompetens, fejlesztő pedagógus is közreműködhet logopédus irányításával.	Szegregált intézményben vagy integráló általános iskolában tanulnak, a szakértői vélemény megállapításai szerint. Pedagógiai megsegítésükben tanulásban akadályozottak pedagógiája szakos gyógypedagógus kompetens.

A sajátos nevelési igényű tanulók részére kötelező egészségügyi és pedagógiai célú **habilitációs, rehabilitációs tanórai foglalkozásokat** kell szervezni, ezen foglalkozások megtervezése és megvalósítása a sérülés típusának megfelelő szakos gyógypedagógus kompetenciája.

A **tanulásban akadályozott** gyermekek tanulási helyzetekben megfigyelhető **jellemzői**:

- a téri tájékozódás,
- a finommotorika,
- a figyelemkoncentráció,
- a bonyolultabb gondolkodási folyamatok,
- a kommunikáció, valamint
- a szociális alkalmazkodás fejlődésének eltérései.

Ezek egyénenként változó mértékben és mindig egyedi kombinációban jelennek meg; a tanulási képesség különböző mértékű fejlődési zavarát mutatják, és akadályozzák az iskolai tanulás eredményességét...” (Pedagógiai Lexikon, 1997, I. kötet 368.o.)

Problémák a megismerő folyamatok fejlődésében

1. Észlelés eltérései

- egyensúlyészlelés zavara
- taktilis-kinesztetikus észlelés zavara
- auditív észlelés
- vizuális észlelés

- minesztikus funkciók

2.Motorium eltérései

- izomtónus zavara (hipertón vagy hipotón izomzat)
- nagymozgások koordinációjának zavarai
- finommotorika nehézkessége
- cselekvés tervezése, irányítása nehezített

3.Szociális-emocionális terület

- általános pszichés állapot
- késztetések
- motiváció
- munkavégzés
- önértékelés zavarai
- szociális beilleszkedés problémái

4.Kommunikáció

- korlátozott nyelvi kódot használnak
- belső beszéd tovább fennmarad, a cselekvés tervezésében-irányításában jól felhasználható
- beszédhibáik soká fennállnak, nehezen korrigálhatók, megnehezíthetik az írás-olvasás elsajátítását

Ezek a problémák kevésbé súlyos formában, kevesebb képességterületre kiterjedően a **beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő** gyermekek körében is előfordulnak, egyedi kombinációkban. Nehézségeik enyhítésére fejlesztő foglalkozásokra jogosultak, a szakvéleményben meghatározott óraszámban. Egy részüknél a Nevelési Tanácsadó szakvéleménye alapján olvasás-, helyesírás-, vagy matematika tanulási nehézség áll fenn, ellátásuk leghangsúlyosabb területe a tantárgyi tanulási nehézség kezelése. Más részük tanulmányi problémáinak hátterében az alacsonyabb, határeset jellegű intellektus áll, esetükben a fő feladat a képességek fejlesztése. Az ő ellátásuk azonos alapelvek szerint, de más hangsúlyokkal, más ütemezéssel, másféle dokumentálással történik.

A képességek fejlesztésének, alapelvei

- kevésbé segítőek az elkülönült fejlesztési gyakorlatok, mint az oktatás egységes, harmonikus és integrált megszervezése
- a sérüléstípusnak, problémának megfelelő szakképzettségű gyógypedagógus, logopédus illetve fejlesztő pedagógus által végzett fejlesztés
- egyéni vagy kiscsoportos forma
- sok ismételtes, gyakorlás, időt kell hagyni az érése.
- változatos feladathelyzetek,
- fokozatos nehezítés, fokozatosság elve
- játékosság
- egészséges énkép és önbizalom kialakítása
- kudarcűrő képesség növelése
- önállóságra nevelés

A tanulási korlátok, problémák azonosításának és kezelésének területei különböző életkorokban /+,-2 év/

Óvodáskor 3-6 év

- Szenzomotoros képességek: testséma, térierorientáció, egyensúlyérzék, nagymozgások, finommozgások, észlelés, szerialitás

Iskoláskor: 7-12 év

Az előző szakaszban felsorolt képességterületek fejlesztése folytatódik a tanuló képességfejlődési ütemének megfelelően, de kiegészül a következőkkel:

- Nyelvi képességek, iskolai készségek:
- Fonológiai képességek, vizuális képességek,
- Szókincs, számolási készség, helyesírás, olvasás

Serdülő, fiatalkor: 12 év felett

Az előző szakaszban felsorolt képességterületek fejlesztése folytatódik a tanuló képességfejlődési ütemének megfelelően, de kiegészül a következőkkel:

- Tanulás és tanításmódszertan.
- Gondolattérkép módszer, vizualizáció, drámapedagógiai módszerek, saját élményre épülő tanítás.

Az egyes képességterületek fejlesztésének alapelvei

1. Észlelés fejlesztése

Mozgás- és egyensúlyészlelés: A saját mozgás észlelése elősegíti a mozgáskoordináció fejlődését, a téri tájékozódás fejlesztését, majd az egyre bonyolultabb és finomabb mozgások megtanulását. Ez a fajta tanulási folyamat sok időt és gyakorlást igényel. Motoros ügyetlenség, nehezített mozgástanulás esetén további szakemberek bevonására lehet szükség a tanulás eredményességének javításához.

Vizuális észlelés: Legfontosabb területek a színlátás fejlesztése, a látási analízis és integráció fejlesztése, vizuális differenciálás fejlesztése, alak-háttér észlelés fejlesztése, Gestalt-funkció erősítése. Látáshibák esetén szakorvoshoz kell fordulni.

Auditív észlelés: A hallás csökkenése mindenképpen negatív módon befolyásolja az iskolai haladást, ennek gyanúja esetén nagyon fontos a szakorvoshoz kell fordulni. Fontos feladat az auditív figyelem, auditív diszkrimináció fejlesztése, a ritmusérzék fejlesztése, mert megalapozzák az olvasás-írás, helyesírás tanulását.

Minesztikus funkciók: A figyelem fejlesztése során a következő területek fejlesztésére kell gondot fordítani: Tartós figyelem, intenzív figyelem, szelektív figyelem, megosztott figyelem. Az emlékezet fejlesztésének két legfontosabb szakasza a bevésés és a felidézés. A bevésés során változatos ismétlésekre kell törekedni, kellemes élmények kapcsolásával, érzékeléssel, észleléssel való megtámogatással tehető hatékonyabbá a tanulás. A felidézés szakaszában segít a felidézés elindítása, a kontextus.

2. **Motorium fejlesztése.** A legfontosabb feladatok a következők: az általános testi fejlődés elősegítése, a mindennapi élet feladataihoz szükséges mozgások fejlesztése, a finommozgások fejlesztése, a mozgásfejlődés elmaradásainak korrigálása, sportági alapozás, munkavégzéshez szükséges mozgások elsajátításának előkészítése, az egészséges életmódot elősegítő szokások kialakítása.
3. **Orientáció fejlesztése:** elősegíti a térben és időben való tájékozódást, s természeti és társadalmi viszonyokban való eligazodást. Területei a tájékozódás a saját testen, a térben, a síkban, valamint az időbeli tájékozódás. Megalapozza számos tantárgy tanulását (környezetismeret, természetismeret, történelem, földrajz, természettudományos tárgyak, stb.)
4. **Kognitív képességek fejlesztése**

A gondolkodás alapléteinek használata (ráismerés, kiválogatás, összehasonlítás, csoportosítás, soralkotás, rendezés, lényegkiemelés., szabályalkotás, rendszerezés, tervezés, megoldások keresése, kijelentés-kérdés, bizonyítás, véleményalkotás) tartozik ide, amelyek megalapozzák valamennyi tantárgy

tanulását.

5. Kommunikáció fejlesztése: szóbeli, nonverbális, írásbeli közlés képességei, szóbeli, nonverbális jelzések értelmezésének képességei, az olvasástechnika és szövegértés képességei tartoznak ide.

6. Szociális-emocionális terület fejlesztése

A fő cél az, hogy elősegítse a felnővekvő gyermek számára a kapcsolatok kialakítását, a részvételt a társas tevékenységekben, tájékozódást a szociális struktúrában, s hogy hozzájáruljon az énkép, identitás kialakulásához. A tanulók állapotának megismerésében a legfontosabb eszköz a folyamatos pedagógusi megfigyelés.

7. Kreatív képességek fejlesztése

Kreatív képességekkel minden gyermek rendelkezik, de ennek mértéke eltérő lehet. Nagyon fontos a kreatív képességek szerepe a környezet alakításában, az alkotásban. Ebben kiemelkedő szerepet kapnak a művészeti tevékenységek. A művészetterápiák elemei a lehetőségek függvényében beépíthetők a fejlesztési programba, sokféle és komplex fejlesztő hatásuk miatt.

2. A logopédia és a mozgásfejlesztés integratív kapcsolata

Az iskolánkban, integrált keretek közt ellátott sajátos nevelési igényű tanulóink közé tartoznak az integráltan nevelhető, beszédfogyatékos, valamint a a megismerő funkciók vagy a viselkedés organikus okra visszavezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő (sajátos nevelési igény A típusa), a megismerő funkciók vagy a viselkedés organikus okra vissza nem vezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő (sajátos nevelési igény B típusa), az utóbbi kétféle sajátos nevelési igényű csoportba a tanulási zavarok különféle típusaival diagnosztizált tanulóink tartoznak (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, stb.).

Habilitációs-rehabilitációs ellátásuk biztosítása logopédiai kompetencia, a sajátos nevelési igény B típusa esetén fejlesztő pedagógus (mozgásfejlesztő pedagógus) közreműködésére is van lehetőség, a logopédus irányítása mellett, illetve a logopédusnak nélkülözhetetlen szerepe van az akadályozottságnak nem minősülő, enyhébb logopédiai problémák kezelésében.

A beszéd /a mozgáshoz hasonlóan /az egyik legösszetettebb funkcionális rendszer, így valójában minden fogyatékoság beszédfogyatékoság is. A beszédben akadályozottság, beszédfogyatékoság, beszédhiba, beszédzavar – különféle eredetű károsodások következményeire utaló fogalmak. A **beszédhiba** általában a beszéd fonetikai szintjének torzulását jelenti. A **beszédzavar**, a beszédapparátus hátterében álló centrális sérülés miatt, a nyelvi szintek érintettségével is együtt jár. A **beszédben akadályozottság** a beszédfejlődés különböző szakaszaiban felléphet, illetve érintheti a már kialakult beszédet, nyelvet is.

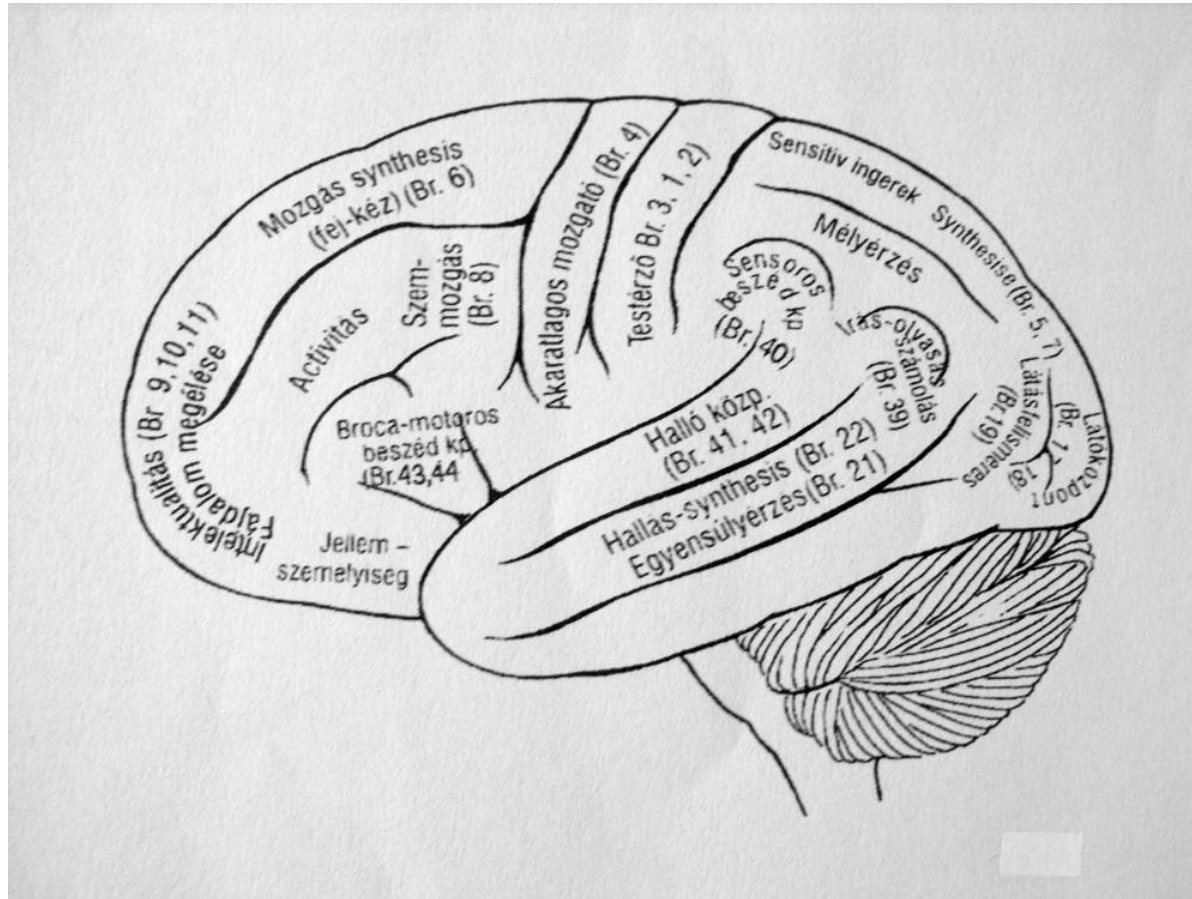
Legjellegzetesebb és leggyakrabban előforduló típusai:

- beszédfejlődési elmaradások megkésett beszédfejlődés
- akadályozott beszédfejlődés: a beszédprodukción és feldolgozást egyaránt érintő zavar diszfázia
- centrális zavarok: a beszédprodukción és feldolgozást egyaránt érintő zavar dizartria, afázia
- a nagyothallás következtében kialakult beszédzavar
- a zöngéképzés zavara pszichogén afónia
- a hangszínezet zavara rekedtség
- a beszédprodukción zavarai : artikulációs zavarok pöszeség, orrhangzós beszéd
- a beszédfolyamat zavarai hadarás, dadogás

- a beszédészlelés és megértés zavarai
 - akusztikai, fonetikai és fonológiai szintű (szegényes beszédprodukció, az írott nyelv elsajátításának nehézsége, az idegen nyelv elsajátításának problémája)
 - a szeriális észlelés (a szófelismerés) zavara, a transzformációs észlelés zavara (jel és alak megfeleltetése)
 - a beszédhang megkülönböztetés zavara (pl. hosszú – rövid, zöngés-zöngétlen)
 - a beszédritmus észlelésének zavara (szótaghatárok, szótag időtartamok)
 - a vizuális észlelés zavara (ajakmozgások-beszédhangok egyeztetése)
 - a mondatértés és a szövegértés zavarai

Organikus háttér

Becslések szerint a tanulási zavarok az iskolás gyerekek 4-5 %-át érintik, melyek között a beszéd, illetve beszédhez kapcsolódó zavarok jelentős hányadot képviselnek. A tanulási nehézségek kialakításáért az esetek nagy részében az idegrendszer hibás szerveződése a felelős. A központi idegrendszer érési folyamata és a mozgásfejlődés egymással szoros egységben biztosítja az értelem fejlődését (Dr.Katona Ferenc)

Strukturáltság szempontjából az agykérgi mezőket különböző csoportokra oszthatjuk. Ezt a csoportosítást Brodmann írta le, aki az egyes kérgi mezőket számokkal jelölte meg.

Néhány, számunkra fontos Brodmann mezőt emelnék ki:

- Br.4 - minden egyes izomnak izoláltan megtalálható a kérgi motoros központja. Tárolja a mozgásmintákat és kivitelezzi a piramispályán át.
- Br.6 – előkészíti a motoros kérést a mozgás végrehajtására, összehangolja többkomponensű mozgások elemeit, az akaratlagos mozgásokat tervezi és indítja
- Br.17 – vizuális információkat szállít
- Br.18-19 – alaklásért, arcfelismerésért, vizuális memóriáért, spontán kereső-, követő-, reflexes szemmozgásokért felelős
- Br.8 – akaratlagos szemmozgásokat koordinálja
- Br.41 – hallópálya végződési területe
- Br.42 – asszociációs hallómező, akusztikus memória
- Br.18-19-42-5 – a rövid távú memória (munkamemória) felelős mezői, hogy az információkat néhány másodpercig, percig meg tudjuk őrizni

Jól látható az agy mediális felszínén, hogy a *mozgás és beszéd reprezentációja* egymáshoz *nagyon közeli agyterületen helyezkedik el*. Erre a tényre utalva szeretnék rámutatni, mennyire fontos a beszédterápiát mozgásfejlesztéssel bevezetni a következő sorrendet megtartva: nagymozgás (testtónus, testtudat), finommotorika, beszédmozgások.

A beszédészlelésért és beszédértésért, a nyelv dekódolásáért felelős terület a bal agyféltekében helyezkedik el. Ha dichotikusan, egyidejűleg két hasonló beszédjelet juttatunk a két fülbe, akkor a jobb fülbe érkezők felismerése pontosabb és nagyobb mértékű lesz, mint a bal fülbe érkezőké. Ez a „jobb-fül-fölény” jelzi a bal agyfélteke-dominanciát a nyelvi feldolgozásban. Neurológiailag igazolt, hogy csaknem valamennyi jobbkezes embernek a bal agyféltekéje domináns a beszéd tekintetében (igen kis arányban, az emberek néhány %-ánál a jobb agyféltekében van a beszéd központja). Nagy valószínűséggel a kézdominancia hat a félteke-dominancia alakulására, ami fejlődés eredménye és kapcsolatban van a kezességgel, valamint az anyanyelv-fejlődéssel is. Ezek kialakulásában feltételezhető egy kritikus periódus, amely a 6-7 éves korra esik. *A kézkezesség, a nem egyértelmű kézdominancia, illetve a kialakulatlan agyfélteke dominancia jelentőséggel bíró összefüggést mutat a nyelvi zavarokkal, a tanulási- és olvasási nehézséggel, valamint a diszlexiával.*

A hagyományos intelligenciatesztek a tanulási zavart nem mutatják ki, vagyis a gyerekek a normális övezetben teljesítenek. Ennek ellenére az iskolában súlyos, fokozódó nehézségekkel küzdenek, zavart mutatnak az írott vagy beszélt nyelv, matematika megértését befolyásoló egy vagy több pszichológiai funkcióban. Mindez megjelenhet a megértésben, a gondolkodásban, a beszédben, az olvasásban, az írásban vagy a számolásban. *A diszkalkulia, a matematikai műveletek elvégzésének feltűnő nehézsége* (kialakulatlan vagy bizonytalan téri tájékozódás, számnév-számjegy-mennyiség egyeztetési problémák, alapműveletek és inverzeik hibás, pontatlan értelmezése) általában 3. osztályra derül ki. *A diszgráfia, az írásbeliség súlyos zavara* (hangzók időtartamának hibás megkülönböztetése, nyelvtani szabályok alkalmazásának, a hang-betű átfordításának nehézsége, szövegalkotási problémák, szabálytalan, hibás írásforma) ennél hamarabb. *A diszlexiát biztosan csak a 4. osztály után lehet kimondani.*

A diszlexia a leggyakoribb tanulási zavarok közé tartozik, amely intelligenciaszinttől független olvasási és helyesírási gyengeség.

Háttérben (utalva az előzőekre), a központi idegrendszer sérülései, organikus más eltérései, érési késése, működési zavara, örökletesség, lelki és környezeti okok különböző összefonódásában találhatók meg, valamelyik tényező dominanciájával. A diszlexia hajlama örökölheto, lényegesen több fiút érint.

Mivel az olvasás sok képesség harmonikus működését feltételezi (a látási-, hallási észlelés, a sorozatelrendezés, a mozgásos összerendezettség, az irányok, a téri tájékozódás), a diszlexia tünetei változatos képet mutatnak.

A diszlexia legjellemzőbb tünetei négy csoportba sorolhatók

1. Az olvasás és írás területén jelentkező problémák

- betűtévésztés (formai, kiejtésbeli hasonlóság)
- betűkihagyások, betoldások, szótagkihagyások, betoldások
- homogén gátlás (b-d, t-f, u-n) a téri tájékozódás, iránytévésztés miatt

- rossz kombináció (néhány karakter után rosszul „találja ki” a gyermek a szót)
- ismétlések
- rigid gondolkodás (nehezen vált egy gondolatmenetről a másikra pl. összeolvasás helyett betűnként olvassa a szót, könnyen bevésszódnek a hibák azonnal javítani!)

2. A beszéd területén megnyilvánuló tünetek

- hangok tiszta ejtésének hibái, beszédhibák
- szegényes szókincs
- szavak szótagokra, beszédhangokra bontása
- szavak megjegyzése, hangzási képük tárolása és előhívása
- egyszerű mondatalkotások, gyenge szövegmélekezet

3. Magatartással kapcsolatos tünetek

- koncentrálási nehézség, fáradékonyság
- a folyamatosan átélt kudarcélmények miatt agresszivitás, kompenzáló magatartás (bohóckodás, túlzott merészség, felvágás), visszahúzódás, szorongás
- szomatizációs zavarok (étkezési-, alvászavarok, dadogás, tic)

4. Egyéb tünetek

- fejletlen ritmusérzék
- lateralitás, megkésett testséma kialakulása
- ügyetlen finommozgások
- rossz téri-, idői tájékozódás

A tünetek sokfélesége változatos, fokozatos, differenciált, kis lépésekben alkalmazott, a *tanuló egyéni sajátosságaihoz igazodó* módszereket, eszközöket, fejlesztési formákat kíván a fejlesztési folyamatban.

3. A mozgásfejlesztés helye a fejlesztő tevékenységek rendszerében

A mozgásfejlesztésről pár gondolat...

Az ember testtartási és mozgási reakcióit, a testhelyzeteket az agykéreg szabályozza. A mozgató központ a homloklebeny hátsó részén van. A mozgatópályák rostjai az agykéreg nagy piramissejtjeiből indulnak ki. Két nagy mozgatórendszerünk van: a piramidális és az extrapiramidális sejtek csoportja. A harmonikus mozgásokat a két rendszer együtt hozza létre. A piramidális rendszer az akaratlagos, finomabb mozgásokért felelős. Biztosítja az ellentétes izmok összehangolt működését. Nyúlványai az agy mozgató központjától, a mozgatókéreg piramissejtjeiből indulnak ki. Az extrapiramidális rendszer központjai a nagyagy, köztiagy, kisagy, agytörzsi hálózatos rendszer. A mozgatókéregből indul, ahol a piramissejtek is vannak, de a pályák elkerülik egymást. Durvább, nagy kiterjedésű mozgások, veleszületett és érzelmkifejező mozgásokat szabályoz és az ismétléses begyakorolt mozgásokat. A tanulási nehézségek kialakulásában az esetek 70%-ában szerepet játszik az idegrendszer alulszervezettsége, részleges éretlensége, esetleg sérülése. Meghatározott mozgásformákkal az idegrendszer más és más területeit stimulálhatjuk, ezen keresztül pedig jelentős javulást érhetünk el a tanulási nehézségek oldásában. Ahogy a mozgáson keresztül az idegrendszer ledolgozza deficitjeit, úgy javul a korábban tanulási zavarokkal küzdő gyermek iskolai teljesítménye.

Természetesen a mozgásterápia nem csodaszer, nem helyettesítheti a tanulást. Abban viszont segítséget nyújthat a problémákkal küszködő gyermekek számára, hogy ne kelljen minden szabadidejüket tanulással tölteni, eredménytelenül. Hatására a tanulás és a gyakorlás meghozza gyümölcsét, még egy rossz képességű, de egyébként normál intellektusú gyerek is képes különösebb megerőltetés nélkül, jó közepes színvonalon megfelelni a normál általános iskola követelményeinek.

Ezek az eredmények a mozgással történő fejlesztés esetében sem várhatók el, megfelelő, egyénre szabott, a fejlődés ütemének megfelelően, folyamatosan korrigált feladatsor napi gyakorlása nélkül. Ez a gyakorlás azonban nem jelenthet többet napi fél óra tornánál, amit a módszerben járatos pedagógus állít össze.

Nagyon nagy jelentősége van a mindennapos gyakorlásnak. Nem számíthatunk jelentős fejlődésre, ha heti egy-két alkalommal fejlesztünk. Nem szabad elfelejtenünk, hogy esetünkben a mozgásgyakorlatok elsődleges célja új kapcsolatok kialakítása a központi idegrendszerben, nem pedig az izomzat erősítése (bár kétség kívül az izomzat is jelentősen fejlődik). Ezek a kapcsolatok természetüknél fogva csak úgy épülhetnek ki, ha minden nap megerősítjük őket. Ellenkező esetben az újonnan létrejött kapcsolatok azonnal elkezdnek visszafejlődni, a várt fejlődés nem, vagy csak nagyon lassan következik be.

Sok esetben csak a testnevelésórára korlátozódik a rendszeres mozgás, aminek hátránya csak később – felnőttkorban – mutatkozik meg. A hobby szinten művelt sport a gyerekek esetében elvesztette fontosságát, pedig a testi-lelki egészség kialakulása szempontjából nélkülözhetetlen.

Az agyban a mozgásokat irányító idegrendszeri központ összeköttetésben áll más központokkal, így a mozgás fejlesztés más képességek fejlődését is magával hozza. Több olyan eljárás alakult ki, amely fejlesztő eredményeit a mozgásfejlesztés révén, tehát áttételesen éri el. (egyes magatartásbeli zavarok kezelésének is része a mozgásterápia, pl. Dévény módszer) A mozgás tehát segíti az ideg, izom és csontrendszer, valamint a zsigeri rendszer optimális fejlődését. Nem mindegy azonban, hogy a különböző mozgás- fejlesztések mely életkorban, milyen mértékben történnek.

A mozgásfejlesztés több célra irányulhat: a nagymozgásokra és a sportmozgásokra.

Nagymozgások

A természetes mozgások készségszintjének emelését jelenti, az általános mozgástapasztalatok megszerzését. Különös jelentősége van ennek a 3-10 éves korosztály esetében, mert pozitív hatással van az általános idegrendszeri érési folyamatokra, segíti az érzékszervek funkciójának tökéletesedését, így az esetlegesen meglévő fejlődésbeli egyenlőtlenségek felszámolását. Amikor a gyermeknek lehetősége van bőséges mozgástapasztalat megszerzésére fejlődik a mozgáskoordinációja is, így egyre csiszoltabban, gazdaságosabban mozog. Ennek eredménye a sporttól látszólag független területen is megnyilvánulhat, pl. a finommotoros mozgást kívánó írástanulás esetében.

Sportmozgások

Ezek már a testi teljesítőkéesség növelésére, fejlesztésére irányulnak, valamint a sportághoz szükséges speciális képességek, mozgásformák kialakítására. (térérzékelés, egyensúly érzékelés, ritmusérzékelés, reakciókéesség, mozgékonyaság, hajlékonyaság).

A mozgásnak, sportnak vannak járulékos „hozádékai” is, pl. a csapatsportok során kialakuló csapatszellem, ami egymás segítségével, az együttműködési készség növekedésében nyilvánul meg.

4. A „Jó gyakorlat” elemeinek beépítése a programba

a. A mérőeszköz bemutatása

Iskolánk a Prizma Általános Iskola és Óvoda, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény (1134 Budapest, Váci út 57) „Jó gyakorlatát” vette át. Ez a „Jó gyakorlat” az Egységes diagnosztikus mérés óvodás kortól 8. osztályos korig, elsősorban tanulásban akadályozott sajátos nevelési igényű gyermekek/tanulók számára elnevezésű mérési, diagnosztizálási rendszer.

A mérőeszközt alkalmazását főleg tanulásban akadályozott gyermekek rehabilitációs-rehabilitációs ellátása céljából fejlesztették ki az intézmény gyógypedagógusai. Kidolgozták az alkalmazás lehetőségeit is az EGYMI ellátási körébe tartozó, a saját intézményben, szegregált körülmények között, valamint a külső, integráló többségi általános iskolában tanuló gyermekek képességeinek felmérésére, a fejlesztési folyamat megtervezésére, dokumentálására, nyomon követésére.

Erre az eszközre építve a Szent Márton Általános Iskolában is eredményes fejlesztő munka tervezhető, és megalapozhatja a sajátos nevelési igényű, valamint a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek színvonalas, szakszerű fejlesztését.

A diagnosztikus mérés elsősorban tanulásban akadályozott gyermekek/tanulók részére, óvoda nagycsoportjára, és az iskola 1-8. évfolyamára készült. Alkalmazható egyéb esetekben is a következők figyelembe vételével: Amennyiben a diagnosztikus mérést nem tanulásban akadályozott gyermekekkel/tanulókkal vesszük fel, szükséges eltekinteni az évfolyamok által meghatározott feladatoktól, ebben az esetben a képességstruktúrára vonatkozó feladattípusok megtartása mellett még nagyobb fokú differenciálásra van szükség a mérőeszköz gyermekre/tanulóra szabott összeállításában.

A diagnosztikus mérés használatának alapelveit a Kézikönyv foglalja össze. Ezek az alapelvek a következők:

1. alapelv: Minden tanuló különböző – a mérés a tanulók állapotához igazítható
2. alapelv: Egységes alapok – azonos képességstruktúrát mér, azonos feladattípusokkal, különféle nehézségi fokozatokban
3. alapelv: Variálhatóság, differenciálás
4. alapelv: A mérés eredményeit adott formanyomtatványban rögzíti a gyógypedagógus az év eleji és az év végi vizsgálatokon
5. alapelv: A mérés az értékelés és az egyéni fejlesztés alapja
6. alapelv: A mérési eljárás minden sajátos nevelési igényű (és nem sajátos nevelési igényű) gyermekkel/tanulóval felvehető
7. alapelv: A kidolgozott diagnosztikus mérési eljárás, és nem vizsgálat
8. alapelv: Rövid diagnosztikus mérési helyzet

A felmért képességterületek, a diagnosztikus rendszer szerkezete

1. Mozgás

- 1.1. Nagymozgás
- 1.1. Finommotorika
- 1.1. Grafomotorika

1. Orientáció

- 1.1. Tájékozódás időben
- 1.1. Testséma
- 1.1. Tájékozódás térben
- 1.1. Tájékozódás síkban

1. Beszéd

- 1.1. Beszédfigyelem
- 1.1. Beszédkészítés
- 1.1. Tempó
- 1.1. Hangerő
- 1.1. Artikuláció – Beszédhiba megfigyelhető-e?
- 1.1. Szókincs (passzív, aktív)
- 1.1. Grammatikai viszonyok – Spontán beszédben
- 1.1. Mondatalkotás – Spontán beszédben
- 1.1. Beszéértés, szövegértés
 - 1.1.1. Utasítások végrehajtása
 - 1.1.1. Mese, történet megértése

1. Észlelés

- 1.1. Vizuális
- 1.1. Auditív
- 1. Figyelem
 - 1.1. Vizuális
 - 1.1. Auditív
- 1. Emlékezet
 - 1.1. Vizuális
 - 1.1. Auditív
- 1. Gondolkodás
 - 1.1. Analízis szintézis
 - 1.1. Fogalomalkotás
 - 1.1. Analógia
 - 1.1. Összefüggések
- 1. Szerialitás
- 1. Intermodalitás
- 1. Megfigyelések, egyéb vizsgálati eredmények
 - 1.1. Magatartás – az egész vizsgálat alatt

A mérőeszköz felépítése

- 1. rész: Kézikönyv a diagnosztikus méréshez – évfolyamonként (a feladat leírása és instrukciója)
- 2. rész: Mellékletek 1. A kézikönyv mellékletei – évfolyamonként
- 3. rész: Mellékletek 2. A diagnosztikus mérés feladatlapjai évfolyamonként
- 4. rész: Mellékletek 3. Megfigyelési űrlap és Értékelő lap (A Megfigyelési űrlapon vezeti a gyógypedagógus a vizsgálat során tapasztaltakat kézzel írott formában. Megfigyelései, és a mérés eredményei alapján tölti ki az Értékelési lapot, digitális formában.)

A rendszer nagy előnye az, hogy a mérési eljárás áttekinthetővé válik. Minden (gyógy)pedagógus a megadott formákat és kereteket figyelembe véve szabadon, a gyermekre/tanulóra igazítva készítheti el a mérőlapokat. Ezzel lehetővé válik az egységesítés és az egyéni igényeknek való megfelelés. (Kézikönyv, 6. o.) A világos instrukciók, a viszonylagos rövidek és a könnyű kezelhetőség miatt a gyakorlatban jól használható eszközt ad a (gyógy)pedagógusok kezébe.

A mérőeszköz alapján a fejlesztési terv elkészítése

A mérés alapján egyéni fejlesztési terv készül a sajátos nevelési igényű vagy beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanuló számára, tehát a szakértői véleményen vagy a szakvéleményen kívül a mérés eredménye a fejlesztés alapja. A diagnosztikus mérések időpontjai 3 hónaponként követik egymást (pl.: szeptember, december, március)

A fejlesztési terv egyénre szabott, egyedi, a tanuló képességstruktúrájához igazodik, meghatározza a fejlesztő tevékenység folyamatát. Lehetőséget nyújt az értékelésre, ellenőrzésre, korrigálásra is.

A fejlesztési terv 3 hónapos időszakokra készül, differenciáló mérés követi és az eredmények ismeretében tervezendők a következő fejlesztési ciklus feladatai.

A jó fejlesztési terv rugalmas, a tervezett célok, feladatok, megterhelés a gyermek állapotának megfelelő, elkerüli a túlterhelést. Tanév végén és félévkor rövid szöveges értékelés ad visszajelzést a szülőnek a fejlesztő munkáról.

A fejlesztési terv formai és tartalmi elemei

Fejléc:

A tanuló adatai:

Név,

BNO kód,

Életkor, osztályfok,

Időszak

Készítette:

Tanárok:

A fejlesztés területei:

(Az előző fejlesztési időszak tapasztalatai alapján)

Funciók, amire támaszkodni lehet

(A tanuló erősségei)

A fejlesztés helyszínei

(Tanórák és habilitációs-rehabilitációs vagy fejlesztő foglalkozások)

A fejlesztés tartalmi tervezése

Fejlesztési terület megjelölése

Fejlesztési cél

Értékelés alapelvei (A tantervi követelményekhez mérten és/vagy a gyermek egyéni képességeihez mérten)

A fejlesztés helye, személye

Fejlesztendő képességek,

Feladatok, tevékenységek

Munkaformák, módszerek, eszközök

Idő

Fejlesztési követelmények

(Üres fejlesztési terv minta a Mellékletben megtalálható)

b. A fejlesztés folyamata

Két-három hónapos fejlesztési ciklusokban zajlik a fejlesztés. A szakértői vélemény és a Jó gyakorlatként átvett mérőeszkővel végzett mérés, valamint a gyermek habilitációs-rehabilitációs ellátását végző (gyógy)pedagógus megfigyelései alapján meghatározható a gyermek aktuális fejlettségi állapota, amely a fejlesztő tevékenység alapja. A fenti adatok alapján megírt Egyéni fejlesztési terv alapján a mellékelt Feladattárból, illetve egyéb forrásokból válogatott feladatokkal, eszközökkel, módszerekkel történik a tanulóra szabott, egyéni vagy kiscsoportos fejlesztő munka, amelynek eredményességéről ismételt pedagógiai diagnosztikus vizsgálatokkal tudunk meggyőződni és a következő fejlesztési ciklust megtervezni.

Dokumentáció vezetése

A sajátos nevelési igényű tanuló értékelő-, megfigyelési űrlapjait, feladatlapjait és egyéni fejlesztési tervét célszerű az Egészségügyi és pedagógiai célú habilitáció, rehabilitáció- egyéni fejlődési laphoz kell mellékelni. A Fejlesztési tervben meghatározott feladatokat és a foglalkozásokon végzett munkát az Egyéni fejlődési lap- Betétíven nyilvántartani. Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanuló esetén az űrlapok, feladatlapok szintén összegyűjtendők, az egyéni fejlesztési terv szintén elkészül, a feladatokat azonban csak a naplóba kell bejegyezni.

Igény esetén tanulói portfólió is készülhet, ez egy olyan gyűjtemény, amely tartalmazza a személyi adatokat, a szakértői és szakvélemények másolatát, a

kontrollvizsgálati eredményeket, a diagnosztikus mérések adatlapjait, az egyéni fejlesztési terveket, a félévi és tanév végi dolgozatokat, a félévi és tanév végi szöveges értékeléseket, a tanuló rajzait, feladatlapjait, egyéb munkáit, és valamiféle záró produktumot.

5. Fejlesztő program: feladattár a fejlesztési tervek elkészítéséhez, megvalósításához

1. Az észlelés fejlesztése

A látott, hallott, tapintott dolgok természetes velejárója a nyelvi fejlesztés. Ezen nyelvi kifejezések megtanítása egyenlő a szókészlet bővítésével. A tanulási helyzetek többségében a vizuális észlelés összekapcsolódik valamilyen nyelvi és motoros tevékenységgel. Egyik jelzése felidézi a másikat.

2.

A) Az egyensúlyéslelés fejlesztése

Járás egyenes vonalon egyensúlyozva, a lábakat egymás elé rakva, 30-40m

Járás görbe, cikkcakkos vonalon irányváltással egyensúlyozva, a lábakat egymás elé rakva, 30-40m

Járás vonalon pohárral, tálcával a kézben 30-40m

Járás vonalon, könyvvvel a fejen 30-40m

Ugrálás, egyensúlyozás egy lábon, vonalon

Átlépés egyik székről a másikra 30-40m

Egyensúlyozás farönkre tett deszkán

"Kútágas" -állás

Lábujjhegyen járás cikkcakkos vonalon, lelépés nélkül

Sarkon járás cikkcakkos vonalon, lelépés nélkül

Külső talpélen járás cikkcakkos vonalon, lelépés nélkül

Állás keresztezett lábakkal, a kezek magasba nyújtva, keresztezve. Előrehajlás 20x

Járás lábujjhegyen koronával a fejen

Járás sarkon koronával a fejen 40m

Járás külső talpélen 40m hosszan koronával a fejen. A karok lazák.

Sasszé előre, hátra és oldalirányba 30-40m koronával a fejen, jobb lábbal kezdve

Fecskeállás (Egy lábon áll a gyermek, a másik lábával kulcsol) nyitott, majd lehunyt szemmel

Gólyaállás (Egy lábon áll a gyermek, a másik behajlítva) nyitott, majd lehunyt szemmel

Keresztbelendítések

Járás hátrafelé babzsákkal a fejen, nyitott és csukott szemmel

b) Taktilis-kinesztetikus észlelés fejlesztése

1. Mozgásos (kinesztetikus) észlelés fejlesztése:

- hátunkra rajzolt formát kell mozgással ismételni, majd megnevezni (íráslemek, számok, betűk, mértani formák, szavak stb.)
- játékok: Kelj fel Jancsi!, Tolvajlépés

2. Taktilis észlelés fejlesztése

Bekötött szemmel tárgyak felismertetése

Mit írtam a hátadra? (Egyszerű formák, betűk, szavak)

Mit írtam a kézfejedre? (Egyszerű formák, betűk, szavak)

Egyensúlyozás csukott szemmel

Mozgássor reprodukálása nyitott, majd bekötött szemmel, emlékezetből (Fokozatosan növekvő elemszám)

Akadálypálya kúszással, mászással, különböző járásfajtákkal, szökdeléssel, nyitott és bekötött szemmel

Bekötött szemes gyakorlatok kéziszer, tárgyak hordásával

Tapintózacskó - növekvő elemszámmal

Tapintott forma - látott kép egyeztetés - tárgyak

Tapintott forma - látott kép egyeztetés - szám-, betűalakzatok

Páros rajzolók: a pár egyik tagja szemének bekötésével

Hétköznapi cselekvések, pl. cipőkötés bekötött szemmel

Textildarabok párosítása felület alapján

Azonos építmény megépítése nyitott, majd csukott szemmel

Szavak írása nyitott, majd csukott szemmel

Rendrakás a tolltartóban csukott szemmel

Rendrakás a táskában csukott szemmel

Izmok feszülésének - lazulásának megfigyelése csukott szemmel (öklök, térdek, ujjak, lábujjak nyitása-csukása során)

a) *Auditív észlelés fejlesztése*

Nagyon fontos feladatunk, mert a hiánya olvasástanulási problémát von maga után. Ilyen irányú játékok tanítása alkalmas a problémás gyerekek kiszűrésére. Ezek a játékok alkalmasak a keresztcsatornák fejlesztésére is.

Játékok, feladatok:

- Gyorstávirat
- Hol szólsz kispajtás?,
- Szembekötő fülelő?,
- Húgomasszony, ki vagyok?
- zörejek megfigyeltetése, az előidéző tárgy megállapítása
- zörej és zenei hang megkülönböztetése
- zenei hangok differenciálása (hangszer – ember, férfi – nő, gyermek – felnőtt)
- egymás hangjainak felismerése
- csendjáték
- beszédhangok egyeztetése képekkel (Mutasd meg minek a hangját hallod! sz – kígyó)
- hangok időtartamának megkülönböztetésére alkalmas gyakorlatok
- 1 – 1 beszédhang felismerése szavakban
- hangok időtartamának megfigyeltetése szavakban
- leggyakoribb hangok meghallása szavakban
- elhangzó idegen beszédből a magyar nyelvben is megtalálható fonémák kikeresése

b) *Vizuális észlelés fejlesztése*

Llátás fejlesztése: a vizuális memória erősítése, a Mi változott meg? -típusú játékokkal,

Alaklátás, formaállandóság fejlesztése: formaalakítás mozgással (járás, futás, mászás, ugrás) minták kirakása, sorminták rajzolása

Játék: Mókusok ki a házból!

Ábrapárok, -sorok közti azonosság, különbség megfigyelése, jelölése (Játékosan, Nebuló és egyéb kiadványok feladatlapjai)

Sorritmus: 2-3-4, esetleg több elem

Építés minta után koronggal, pálcikával

Építőelemek válogatása, majd építés szóbeli instrukciók alapján

Mi változott meg? - tárgyakkal (Egyre magasabb elemszámmal)

Mintakirakás emlékezetből (Egyre magasabb elemszámmal)

Alak-háttér megkülönböztetése képeken, ábrakon, betűkön, számokon. (Játékosan, Nebuló és egyéb kiadványok feladatlapjai)

Memory: 4-8 kártyalappal, majd betűkkel, számokkal, szavakkal, fokozatosan nehezítve

Társasjáték tulajdonságokat tartalmazó mezőkkel és dobókockákkal

Rajzok, ábrák, betűk, számok alak és nagyság szerinti válogatása, rendezése

Ábrák, betűk, számok reprodukálása fél ábra alapján

Betűbújtató, szóbújtató, Számbújtató, Műveletbújtató játékok betű-, szám-, szó- és műveletkártyákkal

Térbeli viszony: ábrák másolása négyzetháló és pontrács segítségével.

Robbantott ábrák: az egész ábra újraalkotása

Képmegfigyelési feladatlapok: Keresd a különbségeket!

Ábrák, ábrasorok rajzolása emlékezetből, folytatása

Formakiegészítés: képek, vonalelemek, számok, betűk, szavak

Puzzle: 4-50 elemig minta alapján, majd emlékezetből

Megkezdett rajzok befejezése

Részlet keresése képen

Mi hiányzik?

Mit rendeztünk át a teremben?

Ábracsoportban párkeresés - kis különbségekkel

Kétértelmű ábrák

Az észlelés fejlesztése és a verbális fejlesztéskapcsolata: Minden játékban alapvetően szükséges a vele kapcsolatos szókészlet kialakítása.

c) Mnesztikus funkciók

(1) Figyelem fejlesztése

A figyelem fejlesztésének kiváló eszközét adja a Torda Ágnes-féle figyelemfejlesztő program: <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=oktatas-torda.html>

További játékok, feladatok:

(a) Vizuális figyelem:

KIM -játék (Mit változtattam meg?)

Jelek áthúzása, megszámlálása gyakorlólapon

Utam az iskolába (Részletes elmondás és rajzos vázlat készítése)

Képkirakó

Tangram

(b) Auditív figyelem:

Hallott szövegben, mesében szókereső, szótagkereső, hangkereső gyakorlatok

Szósorok utánmondása, leírása

Számsorok utánmondása, leírása

Láncszámolás

Hangok és jelek (Két különböző hangjelre valamilyen társított jellel válaszolnak.

Mi volt az utolsó szavam? Írd fel!(Az egész foglalkozás folyamán jegyezni kell a tanító minden mondatának utolsó szavát.)

Olvasás – fogadással (Fogadjunk, hogy öt hibád lesz

Másolás - fogadással

(c) Komplex játékok:

Bagoly –játék (Éjszaka vadászik, nappal alszik)

Fekete-fehér játék

Dolgozzatok, legények – Zálogos játék

Kő, papír, olló

Török -magyar játék

János bácsinak szót fogadok, Mari néni nem fogadok szót...

Gombóc, nudli, palacsinta

Mindennapos cselekvések elmondása nagyon részletesen, eljátszása lassított felvétel módjára

(2) Emlékezet fejlesztése

(a) Vizuális emlékezet

„Mi változott meg?” – tárgyakkal, pálcikákkal, képekkel, jelekkel, szavakkal

Mintakirakás emlékezetből fokozatosan növekvő elemszámmal (színes rúdból, pálcikából, logikai lapokból, stb)

Memory: fokozatosan növekvő elemszámmal, képekkel, jelekkel, szavakkal

Memóriaház játék

Egyszerű tárgyak megfigyelése, lerajzolása emlékezetből

Mintakirakás emlékezetből fokozatosan növekvő elemszámmal

(b) Auditív-verbális emlékezet

Ritmuskígyó

Egyre bővülő szósorok utánmondása

Szókígyó

Olvasott szöveg visszamondása szavanként - késleltetve is

Olvasott szöveg visszamondása mondatonként - késleltetve is

Olvasott szöveg tartalmának visszamondása bekezdésenként - késleltetve is

Mesék tartalmának összefoglalása

Mesék tartalmának bővítése

(c) *Intermodalitás fejlesztése*

A Sindelar-program elemeinek felhasználásával.

(d) *Szerialitás fejlesztése*

Növekvő elemszámú mozgássorok reprodukálása.

Tánclépések, lépéskombinációk.

Több, kapcsolódó játékos feladatutasítás végrehajtása.

Gyöngysorok fűzése, fonás, cipőkötés, egyéb finommotorikus mozdulatsorok megtanulása

Tárgy-, kép-, ábrások reprodukálása

Tárgy-, képsorozatok rendezése különféle szempontok szerint.

Képtörténetek.

Hang-, ritmussorok megfigyelése, reprodukálása.

Beszédhangok sorrendje.

(2) *Motorium fejlesztése*

(a) *nagymozgások fejlesztése*

- Egyensúlyérzék
- Görgő-guruló feladatok
- Ugró feladatok
- Gördeszka gyakorlatok
- Labdagyakorlatok
- Összetett, több ütemű feladatok (járás közben végzett gyakorlatok)
- Szabadmozgásos játékok (mászás, kúszás, csúszás...)

- Mozdásutánozó játékok álló, mozgó helyzetben (szoborjáték, állatok mozgását utánozó)
- Szabályokhoz kötött
- Koordinált mozgások pl. ellentétes végtagmozgás, lépcsőn járás....
- Mozgássorok kialakítása, ütemezése
- Irányváltások, tempóváltások

(b) *finommotorika fejlesztése*

- Ujjak nyitogatása egyenként
- A tenyér letámasztva. Ujjak felemelése egyenként, dobolás az asztalon
- Törpetaps
- Kézzelkísért mondókák (esik az eső, Ez elment vadászni, Hüvelykujjam almafa, stb.)
- Gyurmázás, gyurmázási technikák
- Labda-pattogatás
- Újságpapír gyűrése, célbadobás a gombóccal
- Kukorica-morzsolás
- Papírgombóc - mozaik
- Fűzőcske játék
- Varrás papírlapon
- Fércöltés, gombvarrás textílián
- Zsinórjátékok: átadás-átvétel
- Hamupipőke – játék (lencse-bab, vagy egyéb válogatási feladat)
- Válogatós játékok csipesszel
- Képgyűjtés, kivágás, ragasztás választott témában színes újságból, katalógusból (Szókincsfejlesztés témájával kapcsolható)
- Geometrikus formák kivágása, képkomponálás

- Nagy felület befestése egyszínűre, egyenletes ecsetvonásokkal
- Foltfestés több színnel
- Vonalak festése nagy ecsetvonásokkal
- Színezés zsírkrétával, vastag színes ceruzával kifestőkönyvben
- Csiszolópapírból mértani formák kialakítása, felismerése
- Csiszolópapírból nyomtatott nagybetűk kialakítása, kitalálós játék tapintás alapján
- Dróthajlítás, zseniliadrót hajtogatása (formák, betűk, számok)
- Puzzle
- Szögbeverés, tárgykészítés
- Mandalafestés

(c) Szem-kéz, szem-láb koordináció fejlesztése

- célbadobások vízszintes és függőleges célra, változó távolságról,
- karikahajtás bottal,
- teke,
- játék ugrókötéllal,
- ugróiskola (ahol lapos követ kell bedobni a négyzetbe, mielőtt beleugranánk),
- labdajátékok (Partizán labda 2 labdával, labdaadogató verseny, lábtenisz),
- horgászás

(3) Az orientációs képességek fejlesztése

(a) Testséma, testtudat fejlesztése

(1) Tájékozódás saját testen - Nagyné dr. Réz Ilona javaslatai alapján

Saját test megfigyelése tükörben: testrészek megmutatása, megérintése, egyeztetése a tükörképpel.

A testkép függőleges irányú felezése (letakarás, felezővonal): a takaratlan testrészek megfigyelése.

A test oldalainak megjelölése.

Az oldalak megfelelése a tükörképpel.

A testirányok és a tükörirányok azonosítása.

Gyakorlatok az oldaliság és az irányok használatával.

Gyakorlatok bekötött szemmel: mozgások irányokkal, helyzetekkel.

(2) *Testtudat fejlesztése*

A gyermek megtanulja a testrészeinek az elhelyezkedését, nevét, funkcióját. Célszerű a testképbe még be nem épült testrészeket többféle módon érzékeltetni (pl. kék szalag a jobb csuklóra, szívecske a baloldalra, térdvédő a térdére). Ha a gyermek már meg tudja nevezni a testrészt, beépült biztosan a testképébe, akkor a funkcióját gyakoroljuk.

Önmegfigyelés tükörben - A fej részei

Testrészek megmutatása nyitott szemmel - A fej részei

Testrészek megmutatása becsukott szemmel

Fekvő gyereken az érintett testrész megnevezése

Baba körvonalának kiegészítése, részletek megnevezése

Kéz, láb körülrajzolása, részletek

Az egész gyerek körülrajzolása, részletek

Beszélgetés az előző órai munkáról

Önmasszírozás, ismerkedés a saját arccal

Önmasszírozás, ismerkedés a saját karral

Önmasszírozás, ismerkedés a saját lábbal

Izometrikus gyakorlatok: a száj és a szem kinyitása a lehető legnagyobbra 6 másodpercig, majd lazítás 3x

Izometrikus gyakorlatok: a száj és a szem kinyitása a lehető legkisebbre

Izometrikus gyakorlatok: A fejet a kéz nyomása ellenében előre, hátra, oldalra nyomni

Izometrikus gyakorlatok: Az összekulcsolt kezeket megpróbálni szét húzni

Izometrikus gyakorlatok: A tenyereket keresztezett karral a térd külső felére helyezni, a lábakat megpróbálni szét feszíteni

Mutasd az ellentétét - egyszerű mozgássor

Mutasd az ellentétét - téri irányok

Keresztbe tapsolás társsal (Paprikajancsi)

Nyújtott ülésben a saját test körülgörgetése labdával

Hanyattfekvésben a saját test körülgörgetése labdával

Nyújtott ülésben a saját test körülgörgetése labdával csukott szemmel

Hanyattfekvésben a saját test körülgörgetése labdával csukott szemmel

Testrészekből különböző testhelyzetű emberkéek építése reprodukálással, utánzással

Testkirakó játék

Öltöztető babás játékok

Paprikajancsi készítése Milton-kapcsol, mozgatható végtagokkal

Emberábrák hiányzó részeinek pótlása

Különböző méretű testrészekből játékmackók építése

Az előző alkalommal készített mackók eszközeinek válogatása

Görbe tükör játék

Pálcikaember építése gyufaszálakból, testrészek megnevezése

Képösszerakó embert ábrázoló képekkel

Több emberhez tartozó képek rendezése, összeállítása. Tréfás montázskészítés

(3) A test személyi zónájának megtanítása

Bal – jobb irányok megkülönböztetése, oldaliság alakítása

A test elülső és hátulsó részeinek megismertetése

A test függőleges zónáinak megtanítása(ugyanezt csukott szemmel is)

Adott tárgyakhoz viszonyított testhelyzetek gyakorlása

(4) *A szimmetria felfedeztetése*

Tükör használata

Páros játékok

Utánozós játékok

Rajzold meg a hiányzó felét –alma, szemüveg, gyerekarc, teljes testes rajz, stb.)

Láncbabák kivágása

(b) *Térorientáció fejlesztése*

(1) *Térérzékelés fejlesztése*

Térbeli észlelési viszonyok fejlesztése: Jó eredmény érhető el a helycserés játékokkal.

Játékok: Hess, ki a rétről!, Hatos futás, Partizán labda, Szélkakas

Hintázás napi 20 percen át

Popsin forgás 2 perc

Kutyaforgás négykézláb, 2 perc

Álló helyzetben forgás a saját tengely körül 2 perc,

Háton forgás: hanyattfekvésben a lábak függőleges tartásban, forgassa magát körbe a keze segítségével, 2 perc

Tájékozódás a szobában becsukott szemmel -séta az egyik bútortól a másikig.

Tájékozódás a szobában becsukott szemmel -visszatérés a kiinduló pontra

Bújócska

Útvonalrajz készítése a saját szobáról, teremről

Útvonalrajz készítése a lakásról

Útvonalrajz készítése az udvarról

Útvonalrajz készítése az utcáról

Építés bekötött szemmel, fokozatosan növekvő elemszámmal

Rajzolás bekötött szemmel

"Idegenvezetős" játék építőkockákból készített játékterepen. Térképkészítés a játékterepről

"Idegenvezetős" játék az előző órán készült térkép felhasználásával

(2) Téri tájékozódás fejlesztése

Mindig három szinten kell a fejlesztést elvégeznünk: a saját testen, a térben és a síkban.

- saját testrész közvetítésével
- körülötte lévő tárgyakkal
- téri viszonyokat jelentő verbális kifejezések megtanításával (viszonyszavak).

Különböző testhelyzetek, testfordulatok, végtagmozgások téri orientáltságának szándékos megfigyeltetése, összehasonlítása, megnevezése és végrehajtása, (ami elősegíti a hibás v. hiányos testvázlat korrigálását).

Helyváltoztató mozgásokkal végrehajtott téri feladatmegoldások (Menj feljebb a lépcsőn!)

Mozgásos szabályjátékok, tárgyakkal végzett téri nagymozgások (Tedd a macit az alsó polcra!) Relációszókincs gyakorlása

(3) Tájékozódás a síkban

Téri irányok megnevezése.

Oldalak jelölése lapon (felezővonallal).

Tárgyak elhelyezése lapon.

Képek helyzetének megnevezése lapon.

Irány követése lapon.

Írány követése baba kezével lapon.

Téri helyzet megnevezése viszonyítással.

Téri helyzet megnevezése viszonyítás nélkül.

Ábramásolás pontrács összekötésével

Ábrák nagyítása négyzetháló, pontrács segítségével

Ábrák kicsinyítése négyzetháló, pontrács segítségével

Tájékozódás a síkban - Csoszogó

Feladatok emeletes ház ablakait, mint koordinátarendszert használva

Tájékozódás különféle térképeken

(c) Időbeli orientáció fejlesztése

Hosszú és rövid időtartam felfogása

Időritmusok, gyorsulás, lassulás észrevése: -

Mozgással összefüggő gyakorlatok: lassan járás, gyorsan járás. Tapsolj lassan és gyorsítsál. Dobj fel egy lufit, és ülj le előbb, mint ahogy a lufi leér, stb.

Manipulálás: különböző életkorokból való fényképek sorba rakása. Tárgyak kirakása. Melyik az első, harmadik stb. Képek a 4 évszokról, csoportosítás

Beszéddel összefüggő gyakorlatok: egy nap eseményei sorrendben. Napi időjárás-megfigyelés, lerajzolás. Étkezések, napszakok sorrendje. Mi a különbség a nappal és az éjszaka között?. Előtte, utána tudatos használata egy történet mesélésénél, Mi volt előbb, mi később? Az intervallumok időtartama: mennyi ideig tartott?

Ciklikus időpont-sorok felismerése: délelőtt, dél, délután következik mindig egymás után

Időritmus kialakítása, napirend, pontosság

Iskoláskorban fontos a tudatos időérzékelés fejlesztése:

Idővel kapcsolatos fogalmak, kifejezések megismerésének sorrendje

- -napok sorrendje, funkciója
- -tegnap, holnap stb. megnevezése

- időjárás jelentés megfigyelése évszakok fogalmának megtöltése tartalommal
- évszakok: hónapjai, hetei, napjai; ünnepeket, időjárást kötjük hozzájuk
- óra, naptár: koncentráció matematikával, környezetismerettel
- egész, fél, negyed óra
- lesz, elmúlt használata
- Az ünnepek az év fogalmainak kialakításában segítenek: egyéni – családi – nemzeti ünnepek

Kognitív képességek fejlesztése

(a) Gondolkodás fejlesztése

A fejlesztés területei (Szekeres-Ari, 33. o.)

- Általános ismeretek bővítése, összefüggések felismertetése
- Összehasonlítás (azonosságok megfigyeltetése)
- Különbözőségek megfigyeltetése
- Változások megfigyeltetése
- Analízis-szintézis
- Hiányok pótlása
- A fogalmi gondolkodás elősegítése
- Analógiák felismerése
- Logikai gondolkodás
- Játékok, feladatok:

A fenti tevékenységek végezhetők tárgyakkal, játékokkal, képekkel, képsorozatokkal, matematikai modellekkel és szemléltetőeszközökkel, valamint számos oktatójáték áll rendelkezésre. Az intézményi gyakorlatban leggyakrabban a következőket használjuk:

- Pihenő mackók és Bohócok játékkártyák
- LÜK Bambino és Mini LÜK játékok, feladatfüzetekkel
- Logico Picolo, Logico Primo játékok feladatlapokkal
- Bandolino játékok feladatfüzetekkel
- Számítógépes fejlesztő oktatójátékok

A kognitív műveletek minőségének javításának eszköze: az érzékelés, az észlelés, a figyelem, a megfigyelés, az emlékezés (bevésés-felidézés) az alkotó fantázia fejlesztése).

**(b) Matematikai alapozó képességfejlesztés,
az elemi számolási készség fejlesztése**

- Sok, kevés, semmi fogalmának kialakítása
- Növekszik, csökken. fogalmának kialakítása
- Számlálás növekvő és csökkenő sorban.
- Tő- és sorszámnevek megkülönböztetése
- Megszámlálás.
- Mennyiség egyeztetése számnévvel, mennyiséggel.
- Mennyiségi relációk alkotása.
- Egyenlőség, egyenlőtlenség.
- Alapvető matematikai szimbólumok értelmezése.
- A számkép fogalma.

(c) Diszkalkulia-redukáció

Mesterházi Zsuzsa-féle diszkalkulia-redukációs folyamat alapján

Kommunikáció fejlesztése

(a) MOZGÁS/BESZÉD/FEJLESZTÉS (testtudat kialakítása, a két testfél mozgásának összerendezése, vizuomotoros készség, iránydifferenciálás, téri tájékozódás, térészlelés, szem-kéz, szem-láb koordináció, alakállandóság, alak-háttér, alapmozgások koordinációja, artikulációs izmok, beszédmotorika, légzőizmok, szerialitás)

Nagymozgások

- Egyensúlyérzék
- Pörgő-guruló feladatok
- Ugró feladatok
- Gördeszka gyakorlatok

- Labdagyakorlatok
- Összetett, több ütemű feladatok (járás közben végzett gyakorlatok)
- Szabadmozgásos játékok (mászás, kúszás, csúszás...)
- Mozgásutánzó játékok álló, mozgó helyzetben (szoborjáték, állatok mozgását utánzó)
- Szabályokhoz kötött
- Koordinált mozgások pl.ellentétes végtagmozgás, lépcsőn járás....
- Mozgássorok kialakítása, ütemezése
- Irányváltások, tempóváltások

Finommozgások (dominancia fejlesztése esetén azokra a feladatokra helyezzük a hangsúlyt, melyek egy kézzel végezhetőek)

- Kézpozíciók utánzása
- Dupla firka két kézzel egy-, két-, több irányban
- Ujjügyességi gyakorlatok
- Gyurmázás, vágás, ragasztás, színezés, gyöngyfűzés
- Összerakó, építő-, szerelőjátékok, makett készítése dobozokból
- Grafikus formák másolása szabadon, vonalközben, négyzethálóba
- Taktilis érzékelés

Beszédmozgások

- Fúvó-szívó légzőgyakorlatok
- Artikulációs mozgásügyesítő gyakorlatok
- Az auditív percepció komplex fejlesztése (auditív figyelem, beszédészlelés, beszédmegértés, auditív emlékezet, hangazonosítások-felismerések és megkülönböztetések menete)
- Hangfejlesztés, rögzítés, automatizálás, motoros differenciálás
- Ritmus-mozgás-beszéd koordinálása
- Szerialitás fejlesztése (Sindelar program megismerése, időbeli ,auditívvizuális)

(b) Szókincs, általános tájékozottság fejlesztése, főfogalomba sorolás

Folyamatos feladat: személyes adatok memorizálása

Apró tárgyak, képek, ábrák felismerése, megnevezése, válogatása, rendezése először a passzív, majd aktív szókincs szintjén. Beszélgetés a képekről.

Javasolt témák, fogalomkörök:

- Állatok csoportosítása: emlős, madár.
- Ritka állatok, állatkerti és hazai állatok
- Állatok testrészei, szervei..
- Növények csoportosítása: zöldségek, virágok, gyümölcsök.
- Vadon élő növények: cserjék, fák, lágyszárúak. Élőhelyek.
- Növények testrészei, szerepük.
- Az iskola tárgyai, funkciójuk
- Az otthon tárgyai, funkciójuk
- Szerszámok
- Foglalkozások
- Közlekedés, járművek
- Felszíni formák, tájak, összefüggések.
- Települések, előnyeik és hátrányaik.
- Az időjárás jelenségei, keletkezésük, összefüggéseik.
- Család, rokonok.
- Egészség - betegség.
- Iskolai és otthoni tevékenységek
- Hobbik, saját hobbi, tevékenységek.
- Nyaralás, vakáció.

- Ünnepek, szokások

(c) *dyslexia-redukáció*

A Meixner-módszer és a Fenyvesi-módszer alapján, a tanuló egyéni sajátosságainak megfelelően

(d) *olvasástechnika, szövegértés fejlesztése*

A tanuló egyéni sajátosságainak megfelelően.

(e) *írástechnika, íráshasználat fejlesztése*

A tanuló egyéni sajátosságainak megfelelően, a grafomotoros fejlesztés dominanciájával.

(f) *helyesírás fejlesztése*

A tanuló egyéni sajátosságainak megfelelően.

(g) *beszédhibák korrigálása*

(h) *A művészeti terápiák elemeinek helye a kommunikáció fejlesztésében*

A fent felsorolt fejlesztési formákon kívül **nagyon fontosnak tartom a zene beépítését az egyéni és csoportos fejlesztés folyamatába.** A zene tulajdonképpen szavak nélküli nyelv, hiszen megtalálható benne a rendszer, szerkezet, ritmus és az időzítés, mint a beszélt nyelvben. Javítja a figyelem határfokát, a nyelvi képességeket, fejleszti a belső hallást (betű képeinek és a hozzá tartozó hangnak a párosítása), és a beszédhez hasonlóan a zene feldolgozásában részt vesz az agy valamennyi szintje. A zenei elemek felhasználása, művelése (hangszerek bevonása a fejlesztésbe, terápiákba pl. két hangot játsszunk el, és a gyermek határozza meg, melyik a magasabb, kellemes vagy kellemetlen a hangzásuk...), lehetőséget ad a gyerekeknek az auditív differenciáláshoz, nyelvi szabályok megértéséhez és a helyes kiejtés elsajátításához. A test hangszerként való használatával (járás, hintázás, hajlongás, nyújtózás, simítás, csettintés....) megtaníthatók pl. az alapvető ritmusok, szerialítások, amelyek a nyelvi kifejezésnek éppúgy alapelemei, mint a zenének. Ez a módszer segíthet áthangolni az agyat egy kedvezőbb állapotba ahhoz a tevékenységhez, amelyet végezni akarunk. Természetesen a zene beépítése az egyéni foglalkozási tervekbe nem teljes foglalkozási időre értendő, hanem egy-egy modulként felhasználva, különböző időtartamokkal. A fejlesztés lehetőségeinek gazdag tárházát rejti a zene, melyet nem szabad kihasználatlanul hagynunk.

Szociális-emocionális képességek fejlesztése:

–általános pszichés állapot

–készítések

–motiváció

–munkavégzés

–önértékelés fejlesztése

–szociális beilleszkedés problémáinak kezelése

Kreatív képességek fejlesztése

Ide tartoznak a különféle művészetterápiák elemei (Vizuális művészeti pedagógiai terápia, drámaterápia, zeneterápia), amelyet a lehetőségek függvényében érdemes felhasználni. Jelentős szerepük lehet a tanulók képességfejlesztése mellett a lelki egészség megóvásában, feszültségek kezelésében azokban az időszakokban, amikor a tanulók motivációja külső-környezeti vagy belső okból csökken.

Források:

Drámajáték-gyűjtemény: Szövegértés, szövegalkotás C modul: „Függöny mögött varázsláda” Játékok tára

http://www.sulinovaadatbank.hu/index.php?akt_menu=3527

Felhasznált irodalom

A Prizma Általános Iskola és Óvoda, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény képzési anyagai

Adaptációs kézikönyv Gyakorlati útmutató integráló pedagógusoknak http://www.sulinovaadatbank.hu/letoltes.php?d_id=15019

Arthur Engelbrecht, Hans Weigert: (1999.) Hogyan akadályozzuk meg a tanulási akadályok kialakulását? ELTE-BGGYTF. Budapest.

Bücler Júlia – Nagy Zsuzsa: Fejlesztő feladatok 5-7 éves korú gyermekek számára

Diagnosztikus mérési jó gyakorlat a XIII. kerületben - Kézikönyv a diagnosztikus méréshez (CD-ROM)

Donáth Tibor: Anatómia atlasz, Medicina, 2008.

Dr. Horváth László: Funkcionális anatómia Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004.

Gósy Mária: Pszicholingvisztika Egyetemi Könyvtár sorozat, Corvina, Budapest 1999

Gyarmathy Éva: (2007) Diszlexia, a specifikus tanítási zavar. Lélekben Otthon Kiadó, Budapest

Illyés Sándor dr.: (2004) Gyógypedagógiai alapismeretek, Budapest, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola

Kulcsár Mihályné: (2003) A tanulás öröm is lehet. Bicske, magánkiadás

Meixner Ildikó: A diszlexia prevenció, reedukáció módszere BGGYTF Kiadó, Bp., 1995

Mesterházi Zsuzsa: (1998) A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése. Budapest, BGGYTF

Mesterházi Zsuzsa: (szerk.): Gyógypedagógiai lexikon., ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest., 2001.

Mesterházi Zsuzsa: Diszkalkuliáról pedagógusoknak BGGyTF, Budapest , 1996.

Szabó Borbála: (2003) Mozdulj rá! Egyenlő Esélyt Alapítvány., Budapest.

Szekeres Ágota – Ari Pálma (2008): Sérülésspecifikus eszköztár tanulásban akadályozott gyermekek, tanulók együttneveléséhez. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság. Budapest.

Torda Ágnes-féle figyelemfejlesztő program <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=oktatas-torda.html>

Ursula Rücker-Vogler: (2007) Pezsdítő mozgás-nyugtató lazítás. Deák és Társa Kiadó, Pápa